

Verslag van den Secretaris over het partijjaar 1899--1900.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Het afgelopen partijjaar was in vele opzichten van groote beteekenis in de ontwikkelingsgeschiedenis van onze partij. Het was een jaar van opgewekt strijdleven, van met energie gedreven propaganda; kortom, het afgelopen partijjaar bracht een gestadigen groei aan de sociaal-democratie in Nederland. De haat en het wantrouwen, de verdeeldheid en de desorganisatie, die zoo lang het leven in de Nederlandsche arbeidersbeweging hebben verkanderd en gedood, zij verdwijnen meer en meer voor het krachtig oplevend klassebewustzijn bij het proletariaat.

De invloed door onze partij in verschillende richtingen van het openbare leven uitgeoefend nam aanhoudend toe; zij liet haar stem hooren bij schier alle groote gebeurtenissen van den dag, het terrein van haar werkzaamheid werd machtig uitgebreid en de jeugdige energieke ijver waarmede zij streed, noodzaakte zelfs vaak de vertegenwoordigers van de burgerklasse haar groote levenskracht te erkennen, en een paar malen werd zelfs de toewijding der sociaal-democraten voor hun beginselen in de burgerlijke pers ten voorbeeld gesteld.

Natuurlijk, een partij als de onze, die heel het rijke, machtige leven van den nieuwen tijd vertegenwoordigt, die het streven, willen en hopen van een nieuwe, jeugdige, opbloeiende klasse, het proletariaat, in zich vereenigt, die met den dag vooruitgaat, omdat zij zich niet met utopieën, maar met de werkelijkheid bezighoudt, zulk een partij *moet* geestdrift en ijver aan haar aanhangers schenken.

Dit verbaast de bourgeoisie, gewoon als zij is om zich als *de* maatschappij, als de uitsluitende draagster der beschaving te beschouwen, en ziende de verflauwing en verslapping in haar eigen kringen, wordt zij door de strijdenergie der arbeidersklasse als 't ware overrompeld en onophoudelijk herinnerd aan haar ondergang.

Het is daarom een feit van beteekenis, dat zelfs vertegenwoordigers van de Nederlandsche bourgeoisie zoo nu en dan genoodzaakt waren de sterkte en de meerderheid van het strijdende proletariaat tegenover haar klasse te erkennen.

Het zijn voornamelijk drie feiten, die aan het afgeloopen partijjaar zijn bijzonder gewicht verleen en nl.:

1e. *De herleving van de Kiesrechtbeweging.*

2e. *De toenadering tusschen den Soc.-Bond en de S. D. A. P. tot algeheele samensmelting.*

3e. *De verschijning van ons Dagblad.*

De oude Kiesrechtbeweging, die eenmaal onafscheidelijk verbonden was aan de eerste sociaal-democratische beweging in ons land en die voor een oogenblik tot een werkelijk massale volksbeweging geworden, onder onze bourgeoisie, een momentelen schrik verspreidde, werd totaal vermoord, voor ook maar iets op het gebied van kiesrechtuitbreiding was verkregen, door den opkomenden geest van het anarchisme, die zich van de Nederlandsche arbeidersbeweging had meester gemaakt.

Had men organisch doorgewerkt, had men den strijd voor Algemeen Kiesrecht voortgezet, waarschijnlijk was dan reeds nu in ons land het Algemeen Kiesrecht door de arbeiders veroverd, en het is bijna zeker, dat in dit geval het ontwerp Tak niet was verworpen en wij niet waren opgescheept, met het ongelukkige wetje van Van Houten, waardoor alle vrouwen en meer dan de helft van alle mannen in Nederland van het kiesrecht zijn uitgesloten.

Insteede echter van voort te strijden en niet te rusten, voor dat het eerste burgerrecht, de grondslag van de democratie en tegelijkertijd de bodem waarop zich slechts een waarlijk krachtige arbeidersbeweging alzijdig vermag te ontwikkelen, was veroverd, deed men een sprong in het ijle verschiep van het utopisme en aldus de eischen der werkelijkheid vergetende ging met de beweging voor Algemeen Kiesrecht ook langzamerhand de Nederlandsche arbeidersbeweging ten onder. Toen de sociaal-democratische arbeiderspartij ontstond en het roode vaandel van het klassebewuste proletariaat weer omhoog hief, plaatste zij direct ook weer den strijd voor Algemeen Kiesrecht op de dagorde, maar haar aanvankelijk geringe krachten en de doodslaap, waarin het Nederlandsche proletariaat verzonken lag, maakten het haar onmogelijk, de krachtige volksagitatie van weleer te doen herleven. De invloed van de sociaal-democratische arbeiderspartij nam echter gaandeweg toe, het was een herademing voor velen om weer in de gelederen der sociaal-democratie te herleven en te gaan arbeiden aan de organische ontwikkeling der maatschappij.

Zoo zien wij thans de Kiesrechtbeweging weer opbloeien

en het is vooral het afgelopen partijjaar dat aan dezen opbloei het grootste aandeel heeft gehad.

De resolutie inzake Algemeen Kiesrecht, op het kongres te Leeuwarden aangenomen, gaf uitdrukking aan het bewustzijn, dat de kracht van de partij allengs sterk genoeg geworden was om den stoot te geven aan het ontstaan van een nieuwe, krachtige volksbeweging, sterker, meer doelbewust en duurzamer dan de ondergegane.

Het Kiesrechtcongres, op den 12en November te Amsterdam gehouden, was dan ook een succes en door de talrijke deelname en door den geest van opgewektheid en strijdlust, waardoor het beheerscht werd.

Een Nederlandsch Comité voor Algemeen Kiesrecht kwam tot stand, overal werden plaatselijke comités opgericht en in tal van Kiesrechtmeetings voerden onze mannen het woord en vonden een aandachtig en sympathiek gehoor.

Wij kunnen de hoopvolle verwachting uitspreken, dat bij de verkiezingen in 1901 een groot deel der arbeidersklasse, voor zoover zij onder de gezegende kieswet-Van Houten het kiesrecht heeft, slechts die kandidaten haar stem zal geven, die voorstanders zijn van de wijziging van art. 80 van de Grondwet, om te komen tot Algemeen Kiesrecht. Dat is in de eerste plaats te danken aan de ijverige pionierswerkzaamheid van onze partijgenooten in het afgelopen partijjaar.

Wat de toenadering van den Soc. Bond en de S. D. A. P. betreft, deze vormt in de geschiedenis van de Nederlandsche arbeidersbeweging van den laatsten tijd een feit van niet minder gewicht. Het is een van de zedelijke overwinningen van onze partij over den desorganiseerenden en verlamdenden invloed van het werkelijke en pseudo-anarchisme.

Dank zij den ijverigen arbeid van de partijgenooten heeft onze partij getoond in de jaren van haar bestaan, wat zij vermag, zij heeft de laster van kwaadwilligen en eierzuchtigen getrotseerd, zij is voortgegaan zonder om te zien, zij heeft hooggehouden het roode vaandel der internationale sociaal-democratie en daarom heen heeft zij ook weer een gedeelte der Nederlandsche proletariërs vereenigd; door de sterkte van haar beginsel en de juistheid van haar opbouwende taktiek heeft zij overwonnen en zal zij ook voortaan overwinnen.

Geen wonder dus, dat de mannen van den Soc. Bond, nu zij weer terugkeeren tot het vaandel van de sociaal-democratie, door hun vroegere leiders verlaten en gesmaad, langzamerhand tot het inzicht moeten komen dat zij slechts bij onze partij, bij de sociaal-democratische arbeiderspartij thuis behooren, dat zij slechts daar kunnen strijden met heel hun energie voor hun ideaal dat ook het onze is: de bevrijding van het proletariaat

uit de kluisters van het kapitalisme. Vandaar de vriendschappelijke verhouding van het orgaan van den Bond, *R. v. A.* tegenover onze partij, de voortdurende samenwerking bij allerlei zaken, zooals de gemeenteraads-verkiezingen, kiesrechtbeweging en Meibeweging, gemeenschappelijk belegde meetings en vergaderingen, gelijk b.v. onlangs bij de herdenking der Commune te Amsterdam.

In den aanvang van Februari werd door den Centralen Raad van den Soc. Bond een manifest gericht „aan alle socialistische vereenigingen in Nederland, die èn langs economischen en langs politieken weg hun doel willen bereiken”, waarin in het kort de ontwikkeling van den Soc. Bond wordt uiteengezet en alle vereenigingen, die op het boven omschreven, dus sociaal-democratisch standpunt staan, worden uitgenoodigd tot bijwoning van een Congres dat in Juni a. s. zal plaats hebben, om te komen tot de constitueering van één sociaal-democratische partij. Aan dit Congres zal officieel door onze partij worden deelgenomen en verscheidene afdeelingen hebben reeds haar medewerking toegezegd. Heeft het sociaal-democratisch vereenigingscongres een gunstig verloop, waaraan wij geenszins twijfelen, dan zal dit een nieuwe en schoone overwinning zijn voor de sociaal-democratie in Nederland.

Het derde der algemeene feiten, door ons genoemd, die kenmerkend zijn voor de krachtige ontwikkeling van onze partij, is de verschijning van ons Dagblad. Aan den vooravond van dit congres, nl. 1 April, verscheen „Het Volk”, Dagblad voor de Arbeiderspartij, om zijn kruistocht te beginnen voor de politieke en economische bevrijding van de arbeidersklasse. Tengevolge van de snelle ontwikkeling van onze partij en haar uitgebreide werkzaamheid op schier elk gebied van het maatschappelijk leven, werd reeds lang de behoefte aan een dagblad gevoeld.

Het was een schande voor Nederland en een bewijs voor de achterlijkheid van zijn arbeidersbeweging, dat nog geen behoorlijk socialistisch dagblad bestond. De wensch van zooveel onzer is thans vervuld en waar wij nu dagelijks door ons blad de beginselen van onze partij kunnen kenbaar maken en in contact treden met de zwoegenden en werkenden om hen op te wekken tot deelname aan den klassenstrijd, daar hebben wij een nieuwe positie veroverd die ons sterker moet maken tegen alles wat vijandig is aan de sociaal-democratie.

Ook op het gebied van de pers hebben wij dus een overwinning behaald, en waar reeds nu, een paar weken na zijn verschijning, „Het Volk” zulk een warm onthaal bij de strijdende arbeiders heeft gevonden en het aantal dergenen, die het blad door abonnement etc. steunen, met den dag toeneemt, daar

hebben wij ook in dit opzicht geen reden om pessimistisch gestemd te zijn, maar zijn vol blijde hoop voor de toekomst.

Dat alle arbeiders, die streven naar bevrijding van de kapitalistische slavernij, het Dagblad naar krachten mogen steunen!

De vooruitgang van onze partij demonstreert zich ook in de toename van het aantal leden en afdelingen in het afgelopen jaar. Hadden wij ten vorige jare 55 afdelingen met circa 2500 leden, in den loop van dit partijjaar is het aantal onzer afdelingen en aangesloten vereenigingen gestegen tot 67 met circa 3200 leden.

De afdelingen Baard, Glanerbrug-Lonneker, Tolbert en Abbebroek vielen af, terwijl in de volgende plaatsen afdelingen werden gevormd of vereenigingen zich aansloten: St. Anna-Parochie, Breda, Dokkum, Leiden, Schiedam, Terwolde, Zaandam, Sneek, Zeist, Almelo, Enkhuizen, Zuidhorn, Steenwijk, Echten-Lemsterland, Wageningen en Rotterdam. In deze laatste stad was het nl. de S. D. O. V., die zich aansloot.

Als een eigenaardig feit, waardoor de invloed der sociaal-democratie ook onder het wetenschappelijk proletariaat in Nederland bewezen wordt, moet nog worden vermeld: de toelating van onzen partijgenoot Van der Goes als privaat-docent aan de Amsterdamsche Universiteit. Deze toelating is geschied op verzoek van een deel der studenten van de Amsterdamsche Universiteit aan den gemeenteraad aldaar, een verzoek, gedaan op grond van het feit, dat door de groote beteekenis van de arbeiders-beweging in ons modern cultuurleven, de kennismaking met de grondslagen der socialistische economie voor de studeerende jongelingschap tot een eisch der noodzakelijkheid is geworden. Het heeft natuurlijk heel wat voeten in de aarde gehad; er is in de toongevende kringen heel wat over en weer gediscussieerd, alvorens onze partijgenoot werd toegelaten, maar eindelijk heeft men toch moeten bukken voor den geest van den nieuwen tijd, zoodat 2 Nov. het besluit viel, waardoor Van der Goes den toegang tot de Universiteit in de hoofdstad geopend werd. Den 3en Maart ving onze partijgenoot zijn nieuwe loopbaan aan, met het uitspreken van zijn eerste openbare les over: *De Arbeidskracht*.

Bij onze algemeene beschouwing mogen wij ook niet vergeten melding te maken van de omzetting van de Soc. Ondw. Ver. in de Soc.-Dem. Ondw. Ver. Door het Hoofdbestuur en de Afd. Amsterdam werd een voorstel op de agenda voor de 10e Algemeene Vergadering geplaatst, waarin die omzetting werd verlangd. Door de vergadering werd dit voorstel aangenomen en later door het referendum bekrachtigd, waardoor de socialistische onderwijzers met hun vakvereening zich plaatsten op het standpunt van de internationale sociaal-democratie. Al waren

de voormannen steeds sociaal-democraten, die met ons medewerkten en streden, toch was deze stap voor onze partij een welkom en hoopvol verschijnsel, omdat hierdoor de eenheid van politieke en economische actie door de socialistische onderwijzers werd erkend.

Nu we toch over de onderwijzers spreken, kunnen we gevoeglijk wijzen op de belangstelling voor goed en degelijk volksonderwijs, die door de sociaal-democratische arbeiderspartij getoond werd bij haar medewerking aan de beide Onderwijs-Congressen in Juni en September te Amsterdam gehouden. Het waren toen vooral onze partijgenooten, die nadruk legden op het feit, dat de economische wanverhoudingen de eerste belemmering voor het onderwijs vormen; waarom een Leerplicht, zonder voedsel en kleeding van overheidswege verstrekt, weinig te beteekenen heeft. Tevens werd aan de Leerplichtmeetings te Den Haag, Leeuwarden, Rotterdam, Amsterdam enz. ijverig door de partijgenooten deelgenomen.

Ook op de Meibeweging verkreeg onze partij steeds meerderen invloed. Ons standpunt van den wettelijk geregelde achturigen arbeidsdag, vond steeds meer instemming. Reeds ten vorige jare werkten een gedeelte der vakvereeningen en op verscheidene plaatsen ook de socialistebond, met ons mede, een verschijnsel dat ook nu weer en in versterkte mate terugkeert. Meer en meer neemt ook de Meidemonstratie ten onzent het karakter van de internationale arbeidersbeweging aan en de tijd is niet verre meer, dat de Nederlandsche arbeiders ook in dit opzicht geen uitzondering zullen maken en erkennen de eischen van het internationale proletariaat, zich aldus één gevoelend op den Meidag met de klassebewuste arbeiders der geheele wereld.

* * *

INTERNATIONALE BEWEGING.

Alvorens wij overgaan tot het geven van een overzicht der bijzondere strijdbewegingen van onze partij hier te lande gedurende het afgelopen partijjaar, willen wij hier in het kort eenige der voornaamste gebeurtenissen op het wereldtooneel, in middellijk of onmiddellijk verband staande met onze beweging, de revue laten passeeren.

Allereerst komt hiervoor in aanmerking de Vredesconferentie, niet om haar bijzonder gewicht voor den wereldvrede, maar omdat ons land het groote voorrecht genoot om te worden uitgekozen als plaats van samenkomst.

Het is bekend, hoe in Augustus 1898 de Czaar aller Russen de wereld verbaasde door zijn geruchtmakend vredesmanifest, waarin hij na op de verderfelijheid van het militarisme te

hebben gewezen, de regeeringen opwekte tot deelname aan een internationale ontwapenings-conferentie.

De bourgeoisie was vol geestdrift voor dit lumineus denkbeeld van den Russischen despoot; maar ging ondertusschen ijverig voort de legers en oorlogsvloten uit te breiden. Opmerkelijk is het toch dat in geen der voorafgaande jaren de oorlogsvloten der Europeesche mogendheden *meer* zijn versterkt, dan juist in het vredesjaar '99 en het is ook in dit jaar dat de bloedige oorlog tusschen Engeland en Transvaal uitbrak.

Wij zullen hier geen woord zeggen over de verhandelingen op deze conferentie door de diplomaten gehouden, omdat ze niet den minsten invloed hebben uitgeoefend op de wereldgebeurtenissen en slechts een bewijs te meer hebben geleverd van de machteloosheid der regeerende klasse.

Onze partijgenooten hebben zich dan ook van medewerking aan deze ijdele, belachelijke comedievertooning onthouden, zij hebben het zotte geloof met kracht bestreden, dat op den grondslag van het kapitalisme een duurzame vrede onder de volken mogelijk is.

In de Tweede Kamer werd door onze afgevaardigden een verklaring voorgelezen, waarin de meening van de partij omtrent de vredesconferentie werd uitgesproken. In deze verklaring werd er op gewezen, dat de oorlog een noodzakelijk gevolg is van den economischen en politieken belangenstrijd, die in de kapitalistische maatschappij gevoerd wordt, dat van de conferentie der diplomaten voor den wereldvrede niets te verwachten is, en dat er geen krachtiger middel ter bestrijding van den oorlog en het militarisme bestaat, dan de organisatie der werkende klasse in den klassenstrijd.

Bovendien werden op 22 en 23 Mei van wege de partij internationale meetings te Amsterdam en Rotterdam belegd, waarin MOLKENBUHR uit Hamburg, ANSEELE uit Gent, Dr. RONDANI uit Italië, benevens TROELSTRA het standpunt der Internationale Sociaaldemocratie ten opzichte van militarisme en wereldvrede uiteenzetten.

Als voorbereiding voor een vredesconferentie van grooter beteekenis voor de arbeidersklasse, dan die der diplomaten, kwam de voor-conferentie voor het 5e Internationaal Socialistisch en Vakvereenigingscongres, dat in dit jaar te Parijs tijdens de Wereldtentoonstelling gehouden zal worden, te Brussel bijeen. Ons land was daar vertegenwoordigd door de partijgenooten TROELSTRA en VAN KOL.

Op het gebied van den economischen klassenstrijd wordt verder het afgelopen jaar vooral gekenmerkt door twee groote gebeurtenissen, nl. de reuzenstrijd der Deensche arbeiders en de behandeling van het z.g. tuchthuiswetsontwerp in den Duitschen

Rijksdag, dat na veel moeite van de reactionairen om het te doen aannemen, toch nog verworpen werd.

De groote Deensche uitsluiting was een van de machtigste worstelingen, die ooit tusschen loonarbeiders en kapitalisten werden gevoerd. Evenals bij het tuchthuiswetsontwerp hadden wij ook hier te doen met een brutale aanval van de ondernemers op de arbeidersorganisatie. De Deensche arbeiders zijn echter machtig sterk georganiseerd, hun centraal verbond van vakvereenigingen telt ongeveer 80,000 leden en waar hun organisatie zoo voortreffelijk is, was het hun mogelijk den reuzenstrijd ter verdediging van hun vereenigingsrecht meer dan 16 weken vol te houden. De arbeiders van heel de beschaafde wereld bewonderden de dapperheid en de volharding van hun Deensche broeders en overal betoonden zij hun innige solidariteit. Uit Duitschland, Noorwegen, Zweden, Frankrijk, Engeland, Holland, België, Zwitserland, Oostenrijk, Rumenië, Spanje, Italië, Rusland, Finland, Groenland, Amerika en Afrika ontvingen de dappere Deensche proletariërs financieele steun, en deze solidariteit en belangstelling door heel het internationale strijdende proletariaat betoond, was een even schitterend verschijnsel als de strijd zelf. Het aantal uitgesloten en aanvankelijk 3500 man bedragende, klom allengs op tot circa 30,000 en bereikte ten laatste zelfs een cijfer van 60,000. Kan niet van een besliste overwinning aan de zijde der arbeiders gesproken worden, in elk geval hebben zij een zedelijke overwinning behaald, zij hebben hun vakvereenigingen behouden, terwijl de ondernemers feitelijk niets hebben gewonnen.

Een andere economische worstelstrijd, van beteekenis voor de wereldbeweging van het proletariaat, was de groote mijnwerkstaking in Bohemen en Zuid-Duitschland. De staking aanvankelijk beperkt tot het district Kladno, breidde zich allengs over het grootste gedeelte van Oostenrijk uit en sloeg zelfs over naar de Zuid-Duitsche Staten, Silezië en Saksen. De mijnwerkers eischten de invoering van den achturigen werkdag, met inbegrip van het in- en uitgaan der mijnen, vaststelling van een minimum loon, wekelijksche uitbetaling en vrijaf op 1 Mei, den arbeidersfeestdag. Alle pogingen tot bemiddeling mislukten door de hardnekkigheid der kolenbaronnen, die, in stede van aan de eischen der arbeiders toe te geven, de hulp der regeering inriepen; die niet achterwege bleef om voor de zending van een groote troepenmacht naar de stakingsdistricten zorg te dragen. Zoo werd b.v. in Saksen, zonder dat eenige ordeverstoring had plaats gehad, door de regeering de staat van beleg afgekondigd, openbare vergaderingen werden verboden, de arbeiders uit den vreemde die aan de strike deelnamen, gedwongen, om binnen 24 uur het werk te hervatten, op

straffe van anders het land te worden uitgezet, verspreiders van strooibiljetten gearresteerd en inzamelingslijsten benevens de opgehaalde gelden afgenomen. Deze reuzenstaking, waaraan meer dan 100,000 arbeiders deelnamen, was van grooten invloed op heel het verkeers- en bedrijfsleven in Oostenrijk en Zuid-Duitschland, welke invloed ook buiten deze landen werd gevoeld door de schaarschte van steenkolen en de stijging der kolenprijzen. Alhoewel de arbeiders aanvankelijk met groote standvastigheid aan hun eischen vasthielden, hebben zij ten slotte toch weer langzamerhand den arbeid hervat, echter zonder belangrijke overwinningen te hebben behaald, zij het dan ook dat zij geleerd hebben, hoe noodzakelijk de voortdurende versterking en verbetering hunner organisatie tegenover de vereenigde macht der kolenbaronnen is.

Een gebeurtenis, die de brutaliteit van het kapitalisme weer van een andere zijde n.l. van die der koloniale roof- en veroveringszucht toont, zien wij in den oorlog tusschen Engeland en Transvaal, die in October uitbrak. Englands imperialisme, zijn streven naar een groot koloniaal wereldrijk, is het natuurlijk gevolg van het feit dat het zijn rang a's eerste industriestaat meer en meer dreigt te verliezen. Geen wonder dus dat het reeds lang zijn begeerige blikken gevestigd hield op de Zuid-Afrikaansche republieken. De Transvaaloorlog is dan ook de meest kapitalistische oorlog dien men zich denken kan, een feit dat zelfs erkend wordt door velen, die anders gaarne de oogen voor de gevolgen van het kapitalisme sluiten.

De moed en hardnekkigheid, waarmede de Boeren voor de onafhankelijkheid van hun land tegen brutale indringers strijden, heeft ons aller sympathie. Maar toch kan de sociaal-democratie niet mededoen aan die nerveuse Boerenvereering bij onze bourgeoisie, die vergeet, dat zij in eigen koloniën precies hetzelfde doet.

Het was deze geest die door onze partijgenooten werd uitgesproken, op de Transvaalmeetings die op initiatief van het Partijbestuur overal in den lande door onze afdeelingen en aangesloten vereenigingen werden gehouden.

De jongste partijdag der sociaal-democraten in Duitschland, van 9—14 October te Hannover gehouden, getuigde van de toenemende bloei en vooruitgang van onze Deutsche zusterpartij. Onze dappere strijdmakkers konden wijzen op de overwinning in het afgelopen jaar op de heerschende klasse behaald, door hun machtige agitatie, zoowel in als buiten het parlement, tegen de aanneming van het beruchte tuchthuis-wetsontwerp, tengevolge waarvan deze aanval der reactionairen op het vereenigingsrecht der Deutsche arbeiders, in den Rijksdag verworpen werd. Het grootste en belangrijkste deel der verhandelingen

vormden de Bernstein-debatten, over de beginselen en de taktiek der sociaal-democratie. De rede van BEBEL tegen, en die van DR. DAVID voor het standpunt van BERNSTEIN, waren het glanspunt van deze debatten, die in stede van het onderling verband te verzwakken, dit nog meer hebben versterkt. Een bewijs voor de groote levenskracht der partij van het strijdende proletariaat. Onze Hollandsche partij was vertegenwoordigd door de partijgenooten VLIEN, KENTHER en HERMANS.

Wij willen ons overzicht van de *internationale beweging* niet sluiten, alvorens nog melding te hebben gemaakt van het hoopvolle feit der vereeniging van de verschillende fracties der socialistische partij in Frankrijk. Op het vereenigingscongres toch, te Parijs in December gehouden, kwam een fusie tusschen deze groepen tot stand.

POLITIEKE BEWEGING.

De grootste beteekenis voor de politieke werkzaamheid van onze partij had in het afgelopen partijjaar de Kiesrechtbeweging. Hierop wezen wij reeds in de *algemeene beschouwing*. Juist daarom was deze beweging voor ons van zooveel belang, omdat zij hoofdzakelijk van onze partij uitging en onder onze leiding stond.

Den 3en Mei kwam de motie-Troelstra in zake Algemeen Kiesrecht in de Kamer aan de orde. Zij luidde: De Kamer zich in beginsel verklarende voor de invoering van Algemeen Kiesrecht, gaat over tot de orde van den dag." Deze motie die door Troelstra in een krachtig pleidooi verdedigd werd, lokte een levendige discussie van verschillende kopstukken der burgerlijke partijen uit en werd ten slotte met 54 tegen 33 stemmen verworpen. Al zeer spoedig bleek dan ook dat het slechts de klassebewuste arbeiders zijn, van wie een volhardenden strijd voor Algemeen Kiesrecht kan worden verwacht; wat in het buitenland steeds bewezen werd nl. dat de strijdende arbeidersklasse steeds de eenige oprechte kampioen voor de democratie was, dat bleek ook hier. Uitgezonderd eenige burgerlijk radicale vereenigingen, waren het voornamelijk vak- en politieke arbeidersorganisaties, die zich bij het Nederlandsch Comité voor Algemeen Kiesrecht dat 12 Nov. op het Congres te Amsterdam werd geconstitueerd, en bij de plaatselijke Kiesrecht-Comités aansloten.

Op de vergadering van Landelijke Bonden en Plaatselijke Comités, uitgeschreven door het Partijbestuur der S. D. A. P., die 24 Dec. te Amsterdam plaats had, werd over de verdere organisatie van het Nederlandsch Comité beraadslaagd en de leiding aan een definitief bestuur opgedragen. Bij het Comité

waren toen aangesloten 8 Landelijke Bonden of Vereenigingen, 16 Plaatselijke Comités, 9 Kiesvereenigingen die geen onderdeel vormen van een Landelijke Vereeniging en ook niet zijn aangesloten bij een Plaatselijk Comité, benevens 22 Plaatselijke Vak- en Werkliedenvereenigingen, die niet aangesloten zijn bij een Plaatselijk Comité en ook geen onderdeel vormen van een Landelijken Bond, die aangesloten is bij het Nederlandsch Comité. Voegt men nu hierbij de verschillende Plaatselijke Comités waarbij blijkens de afdeelvingsverslagen die ons zijn toegezonden, een dertigtal onzer afdeelingen zijn aangesloten, dan ziet men dat de flinke kiemen voor een machtige volksbeweging voor Algemeen Kiesrecht aanwezig zijn.

Opmerkelijk en verblijdend is ook het verschijnsel, dat zoovele vakvereenigingen hunne politieke neutraliteit en geheel-onthouding meer en meer gaan verlaten, en tot het inzicht komen, dat zonder het voortdurend samengaan van economische en politieke actie, niets van beteekenis door de arbeiders kan worden bereikt.

De groote invloed die het beginsel van Algemeen Kiesrecht in alle kringen der samenleving verkregen heeft, blijkt ten slotte ook duidelijk uit de z. g. roode circulaire, het rapport uitgaande van het hoofdbestuur der Liberale Unie. De erkenning van het beginsel van Algemeen Kiesrecht hierin uitgesproken, heeft heel wat pennen in beweging gebracht, maar ééne zaak is zeker, de erkenning van de eerste eisch der democratie in die kringen, is voor het grootste deel te danken aan de volhardende propagande der klassebewuste arbeiders, die altijd hebben aangedrongen op een toenemende democratisering van den Staat.

Wat de deelname van onze partijgenooten aan de gemeenteraadsverkiezingen betreft, deze was in het afgelopen jaar zeer levendig. Had op het Leeuwarder Congres de bespreking van den socialen arbeid in de gemeenteraden een punt van de dagorde gevormd en werd toen een gemeenteraadsprogram opgesteld, de partijgenooten hadden hierin genoeg aansporing gevonden om met meer ijver dan ooit te voren aan de gemeenteraadsverkiezingen deel te nemen. Zoodoende was ook een sterke vooruitgang van het aantal stemmen, op de candidaten van de Arbeiderspartij uitgebracht, waar te nemen, trots het zoo beperkte kiesrecht voor de gemeenteraden onder de kieswet-Van Houten. Eenige sociaal-democraten en geestverwante socialisten, werden verkozen, zoodat de sociaal-democratie thans vertegenwoordigd is in de gemeenteraden van Smallingerland, Opsterland, Groningen, Zuidbroek, Sappemeer, Hoogezand, Winsschoten, Hengelo, Arnhem en Leeuwarderadeel. Verkozen werden van onze partijgenooten: Jansonius, Kenther, Modoo, Roukes,

Pietersen, Dekenga en Zoestbergen; van de socialistenbonders en geestverwante socialisten: Groot, Hofland en Bennink.

Bij de eerste verkiezing in Juli verkregen de kandidaten van de arbeiderspartij pl. m. 13029 van de 60,000 stemmen, het beperkte kiesrecht voor de gemeenteraden in aanmerking genomen, een inderdaad bevredigend cijfer.

Ook aan de verkiezing voor de Provinciale Staten werd door de partijgenooten deelgenomen en zij wisten hierbij 3308 stemmen op hun kandidaten te vereenigen. Zoo verkreeg onze partijgenoot Zandstra in het district Leeuwarden 767 stemmen, terwijl op partijgenoot P. L. Tak 424 stemmen werden uitgebracht.

Een ander feit van beteekenis voor den politieken klassenstrijd der sociaal-democratie in Nederland in den loop van dit partijaar, vormt het binnentreden van den vierden socialistischen afgevaardigde in ons parlement, nl. onzen partijgenoot J.H. Schaper. Zijn Kamer-installatie had plaats op 25 April. Schaper's eerste parlementaire werkzaamheid, die juist loopt over dit geheele partijaar, heeft vooral bij de behandeling van de Ongevallenwet en der Staatsbegrooting voldoende bewezen, welk een groote aanwinst zijn verkiezing voor de sociaal-democratische fractie in ons parlement en voor heel de partij is geweest.

Onder ons sociaal-rechtvaardig, of, om met een onzer partijgenooten te spreken, sociaal-langdradig ministerie, kwamen een paar sociale wetten en wetjes aan de orde. Hieronder bekleedt de Ongevallenwet de eerste plaats, omdat zij nog de meeste sociale beteekenis heeft. Het is geen zelfoverschatting, wanneer wij beweren, dat ook deze wet, waartegen van de zijde der reactionaire partijen, onder het voorwendsel dat zij doortrokken is van een geest van staatssocialisme en de vrijheid van de werkgevers belemmert, zoo heftig gestreden werd, onder den invloed der aanwassende sociaal-democratie ten slotte toch door de Kamer met groote meerderheid (79 stemmen voor en slechts 14 tegen) werd aangenomen.

Terwijl b.v. in Zwitserland, Duitschland enz. de burgerpartijen door de macht der aangroeiende arbeidersbeweging reeds vroeger gedwongen werden over te gaan tot wettelijke verzekering der arbeiders tegen invaliditeit en ongelukken, moesten ook hier de heeren ten slotte bukken voor den geest van den nieuwen tijd om deze, zij het dan ook schuchteren stap te doen op den weg der sociale wetgeving.

Op het Leeuwarder Cengres ten vorigen jare werd in zake de Ongevallenwet een resolutie aangenomen. Het Congres, uitgaande van het beginsel, dat voor bedrijfsongelukken uitsluitend het bedrijf zelf verantwoordelijk moet worden gesteld en op den werkman dus nooit eenige herstelbare schade drukken mag, zoodat de ondernemer steeds de verantwoordelijke persoon moet

zijn, besloot door deze resolutie om opportunititsredenen het hoofdbeginsel in het ontwerp neergelegd, voorhands te aanvaarden, maar verklaarde tevens de wijze, waarop dat beginsel in het ontwerp was uitgewerkt, voor zeer gebrekkig en zeer onvoldoende, waarom dan ook in de resolutie verschillende hoofdveranderingen als noodzakelijk werden aangevoerd.

Bij de behandeling van de Ongevallenwet in de Kamer hebben onze afgevaardigden zich dan ook niet onbetuigd gelaten en ijverig gewerkt om door het indienen van verschillende amendementen de wet te verbeteren. Zoo dienden zij een amendement in om de landarbeiders in de verzekering te betrekken; een om van af den derden dag in plaats van den achtsten de betaling der schadeloosstelling te doen ingaan; een om ook bij dronkenschap de rente uit te keeren, benevens een voorstel om den werkgever op straffe van hoogstens f 100.— boete voor iedere overtreding, te verbieden, de verzekeringspremie van het loon af te trekken. Bij al deze amendementen hadden onze vertegenwoordigers meer of minder succes, waardoor bewezen wordt, dat wij het volste recht hebben te constateeren, dat deze wet onder den directen invloed der sociaal-democraten is aangenomen.

Intusschen zaten de heeren ondernemers, die de aanneming der wet in de Tweede Kamer met leede oogen hadden moeten aanzien, niet stil. De vereeniging van Nederlandsche werkgevers werd geconstitueerd en richtte zich met een adres tot de Eerste Kamer om haar te verzoeken de Ongevallenwet te verwerpen. In deze burcht van het groot-kapitalisme wacht dan ook de wet een groote tegenstand en dat heeft verschillende arbeiderscorporaties reeds aanleiding gegeven, om ook van hun kant een adres aan de Eerste Kamer te zenden om op de aanneming van de Ongevallenwet aan te dringen. Het Partijbestuur heeft het plan opgevat, dezer dagen de Nederlandsche arbeiders op te roepen, om te agiteeren tegen een eventueele verwerping van de wet door de Eerste Kamer.

Een ander wetsontwerp van sociale beteekenis, in ons parlement aanhangig, is dat op de arbeids- en rusttijden. Omtrent dit wetsontwerp werd eveneens op ons vorig Congres een resolutie aangenomen, die in handen van de sociaal-democratische afgevaardigden in de Tweede Kamer werd gesteld. In deze resolutie werd met instemming geconstateerd dat eindelijk van regeeringswege het standpunt verlaten werd, dat de wetgeving niet mag ingrijpen in de verhouding tusschen werkgever en werkmán, maar daar elke arbeidswet ten doel moet hebben om bestaande misstanden, wat arbeidsduur etc. betreft uit te roeien, verklaarde de resolutie het onderhavige wetsontwerp als zeer onvoldoende en gaf daarom eenige hoofd-

wijzigingen aan. Ook hier is het verblijdend weer te kunnen constateeren, dat de vakvereenigingen meer en meer hun anti-politiek standpunt verlaten, wat b.v. blijkt uit de agitatie in verband met dit wetsontwerp vanwege de Ned. Bakkersgezellenbond voor afschaffing van den nachtarbeid der bakkers.

Het ingediende ontwerp-woningwet kunnen wij hier gevoegelijk stilzwijgend voorbijgaan, om het meest belangrijke mede te deelen omtrent de behandeling van de wet op den Leerplicht, die dezer dagen door de Kamer werd aangenomen. In onze *algemeene beschouwing* deelden wij reeds een en ander omtrent de Leerplichtagitatie mede.

Reeds op ons vorig partijcongres toonden de partijgenooten hun belangstelling voor het zoo belangrijke vraagstuk van het Volksonderwijs door de aanneming van het voorstel, waardoor het Partijbestuur werd opgedragen een commissie te benoemen, die in opdracht zou krijgen een onderwijsprogram te ontwerpen.

De onderwijscongressen te Amsterdam vormden als 't ware een verdere voorbereiding van de behandeling van het ontwerp in de Kamer, zij waren de openbare uiting van de meening der strijdende arbeiders omtrent de beginselen van volksonderwijs en Leerplicht.

27 Februari vingen de beraadslagingen over het Leerplichtwetsontwerp in de Tweede Kamer aan. Wij behoeven hier geen bijzondere melding van de debatten te maken, daar deze uit de breedvoerige verslagen in ons vorig partijorgaan *De Sociaal-democraat* voldoende bekend zijn. Slechts op den algemeenen indruk willen wij wijzen en deze is, dat eigenlijk van geen enkele der burgerlijke partijen iets van beteekenis voor het volksonderwijs is te verwachten. De reactionairen hebben alles gedaan, wat in hun vermogen was om deze wet op den Leerplicht tot een fictie te maken. Zij hebben de amendementen van de socialistische afgevaardigden verworpen, openlijk hun kapitalistenbelangen op den voorgrond geplaatst door den zwaren, afmattenden kinderarbeid, dien kanker voor goed en geregeld onderwijs onaangetast te laten, en zij hebben in de praktijk vooral het *recht* ontkend op voedsel en kleeding voor hulpbehoevende kinderen en den *plicht* van het Rijk en de Gemeente om hiervoor te zorgen, opdat het volksonderwijs werkelijk mogelijk en vruchtdragend worde. Ook hier is weer gebleken, dat het slechts de opstrevende arbeidersklasse is, die met hart en ziel strijd voert voor de verlichting en verheffing des volks door goed en degelijk onderwijs, en die alleen in staat zal zijn de waarborgen hiervoor te geven.

Onze afgevaardigden hebben het dan ook verre beneden zich geacht om deze wettelijke fictie te aanvaarden. Zij hebben de revolutionaire politiek van het proletariaat, die geen bedel-politiek zijn *kan* noch *mag*, hoog gehouden, en wat ook enkele

z. g. vooruitstrevende elementen zeggen mogen, wij plaatsen ons geheel aan de zijde van onze afgevaardigden, waar zij uit naam van de klassebewuste arbeiders, van de sociaal-democratie, tegen de Leerplichtwet hebben gestemd. Hadden zij anders gehandeld, zij zouden zich gedragen hebben tegen den wil van onze partij, die geen andere belangen kent dan die van het strijdende proletariaat.

Vrijdag 30 Maart werd de Leerplichtwet door de Kamer aangenomen met 50 tegen 49 stemmen.

De herhaaldelijke interpellaties van onze partijgenooten in de Kamer betreffende de Hogerhuiszaak, had tengevolge, dat door de heeren Harte c. s. een wetsontwerp ter uitbreiding van het recht op revisie werd ingediend. In de memorie van toelichting tot het bedoelde wetsontwerp werd trouwens erkend, dat de behandeling der Hogerhuiszaak in de Kamer voor een deel aanleiding tot de indiening van het ontwerp was geweest. In Juli 1899 werd de revisiewet door de Kamer aangenomen.

Een uiting van echte kapitalistische politiek, waardoor bewezen werd dat de belangen der mijneigenaren in Indië op de burgerlijke vertegenwoordigers in ons parlement een grootere macht uitoefenden, dan de sociale rechtvaardigheid van hun ministerie, was de aanneming van de Indische Mijnwet door de Kamer op 15 Maart 1899.

De conclusie die wij uit dit overzicht van de politieke werkzaamheden en den groei van onze partij in de loop van het afgelopen partijjaar kunnen trekken is hoopvol genoeg, om de beste verwachtingen voor de toekomst te mogen koesteren.

* * *

ECONOMISCHE BEWEGING.

Wij hadden in de vorige afdeelingen van ons verslag reeds eenige malen de gelegenheid om te wijzen op den toenemenden invloed, dien onze partij ook op de vakbeweging verkrijgt. Zagen de vakverenigingen in Nederland, opgevoed in de belachelijke vrees voor elke aanraking met de politiek, tot voor kort nog in ons hunne geslagen vijanden, allengs begint dat anders te worden en vooral het afgelopen partijjaar heeft bewezen dat met de toenadering tusschen sociaal-democratie en vakbeweging, een aanhoudende versterking van de economische organisatie en vermeerdering der strijdvaardigheid van de arbeiders hand in hand gaan. De meeste vakbonden zagen hun gelederen versterken, de verbetering van de inwendige organisatie werd ter hand genomen, of althans de eerste stappen in deze richting gedaan, en de deelneming in de politieke aangelegenheden nam zoodanig

toe, dat velen in de vakvereenigingen de socialistische afgevaardigden in het parlement als hun natuurlijke vertegenwoordigers begonnen te zien. Het spreekt van zelf dat dit ontwikkelingsproces het duidelijkst valt waar te nemen in die organisaties, die reeds vroeger een flinken sociaal-democratischen kern in hun gelederen hadden, zooals b.v. de Timmerliedenbond, de Typografenbond en de Sigarenmakersbond, om van den A. N. D. B. niet te spreken, die door de ramp der werkloosheid waardoor het grootste deel zijner leden tengevolge van den Zuid-Afrikaanschen oorlog werd getroffen, dit jaar bezwaarlijk doen kon, wat wij anders van deze uitmuntende organisatie gewoon zijn.

Op het congres te Leeuwarden werd het Partijbestuur opgedragen een commissie te benoemen, om, zoo mogelijk in overleg met de vakvereenigingen, een programma op te maken, waarnaar de partij ook in de z.g. economische actie zou kunnen optreden. Het resultaat van de werkzaamheid dezer commissie is het belangrijke voorstel 54 op den beschrijvingsbrief, dat den weg aangeeft om te komen tot een volledige federatie van de politieke- vak- en coöperatieve arbeidersbeweging in ons land. Mogen de beraadslagingen, die wij in den loop van dit congres over dit zoo gewichtige punt zullen houden, er toe bijdragen, om de kiemen te leggen van een federatief verband tusschen al de afdeelingen van het strijdende proletariaat in Nederland, opdat ook onze strijdende werkers zich bewust worden van het feit, dat de machtsvorming van de arbeidersklasse tegenover de macht van het georganiseerde kapitalisme een eerste vereischte is.

De nieuwe geest van herleving, die onze vakbeweging in dit partijjaar heeft gekenmerkt en die nog steeds in bijna alle bonden en vereenigingen bezig is zich een weg te banen, ging gepaard met een bijzonder levendig gevoerden strijd naar buiten. Het aantal loonbewegingen en werkstakingen was in dit jaar bijzonder talrijk. Wij noemen slechts onder de velen de werkstaking van de stokers en machinisten te Dordrecht, de staking der dokwerkers en de algemeene staking der bootwerkers te Amsterdam, de staking voor de verdediging van de organisatie en het vereenigingsrecht der Groningsche sigarenmakers, de loonbewegingen der typografen, schilders, naaisters, bakkersgezellen, landarbeiders enz. Al deze bewegingen gingen gepaard aan een krachtig werken voor de oprichting van nieuwe organisaties, en teekenend voor de toenemende eenheid van sociaal-democratie en vakbeweging is het, dat in enkele plaatsen de hulp onzer partij werd ingeroepen voor de stichting van vakvereenigingen, zooals b.v. bij de sleepers te Rotterdam en bij verschillende organisaties in het Noorden des lands, terwijl o. a. te Holwerd onze partijgenooten samenwerkten met Patrimonium,

om tot een betere loonregeling voor de landarbeiders aldaar te komen.

Een bijzonder hardnekkige strijd op economisch gebied is de zooeven reeds genoemde uitsluiting der Groningsche sigarenmakers. Deze strijd voor lotsverbetering en ter verdediging van de organisatie duurt thans reeds verscheidene maanden en nog is hij niet beslecht. De patroons, georganiseerd in de Vereeniging van Sigarenfabrikanten, hebben elke poging tot vreedzame oplossing van de hand gewezen, en vast besloten als zij zijn om de arbeiders tot onderwerping te dwingen en hun strijdorganisatie den kop in te drukken, zijn zij er zelfs niet voor teruggedeinsd om te trachten, de zoo schandelijk slecht betaalde sigarenmakers in Noord-Brabant tot onderkruipersdiensten over te halen. De strijders voor lotsverbetering en voor de onschendbaarheid van het vereenigingsrecht, hebben echter tot dusver een dapperheid en volharding betoond die alleszins bewondering afdwingt. Uit alle oorden des lands en ook uit het buitenland kwamen de bewijzen van solidariteit, in den vorm van geldelijke steun, die tot op het oogenblik reeds tot een bedrag van ± f 30,000 is opgeklommen.

Trouwens de schending van het Vereenigingsrecht bleef niet beperkt bij de Groningsche sigarenmakers, overal in den lande hadden gedurende dit jaar de ondernemers den strijd aangeboden tegen de arbeidersorganisatie. Zij begrepen dat met het toenemende vereenigingsleven onder de arbeidersklasse haar strijdvaardigheid en rijpheid moet toenemen, en daarom moesten de wapenen tegen de organisatie worden opgenomen. In verscheidene plaatsen des lands werden arbeiders gekneveld, vervolgd of ontslagen, omdat zij vereenigd waren. Zoo trad o. a. de politie te Dordrecht op schandelijke wijze tegen de stakende stokers en machinisten op, en ontsloeg te Amsterdam de patroon VEERMAN zijn werklieden, omdat zij zich als lid bij de lompensorteerders-vereeniging hadden aangesloten. Donderdag 7 December bracht TROELSTRA bij de algemeene be-raadslagingen over Hoofdstuk IV der Staatsbegrooting (Justitie) in de Kamer, de schending van het Vereenigingsrecht aan de orde. De agitatie in het parlement werd gesteund door de agitatie daarbuiten, want verschillende meetings en vergaderingen werden als protest tegen de schending van het Vereenigingsrecht gehouden.

De eerste kiemen van de arbeiderscoöperatie beginnen zich ook hier meer en meer te vertoonen en wij kunnen het feit constateeren, dat vooral gedurende het afgelopen jaar, onze partij ook aan de wording van dezen vorm der economische organisatie het grootste aandeel heeft gehad. Zoo werden o. a. te Haarlem en te Hilversum voornamelijk door de bemoeiing van de partijgenooten aldaar coöperatieve bakkerijen opgericht,

en door de partijgenooten te Echten—Lemsterland werden pogingen aangewend tot stichting van een landarbeiderscoöperatie. Trouwens het Congres te Leeuwarden sprak zich reeds door de aanneming van de resolutie in zake coöperatie, ten gunste van dit strijdmiddel uit en een commissie werd benoemd, die zich belastte met de samenstelling van een brochure, die onder den titel „de Verbruikscöperatie en de S. D. A. P.” zooeven verschenen is.

Op het Tweede Coöperatief Congres dat Zondag 24 September te 's Gravenhage gehouden werd, zetten onze partijgenooten WIBAUT en VLIENEN het standpunt van de sociaal-democratie ten opzichte van de coöperatie uiteen. Uit de debatten bleek duidelijk het groote verschil dat bestaat tusschen de burgerlijke opvatting der coöperatie en die van het proletariaat. Door de partijgenooten werd er bijzondere nadruk op gelegd, dat de coöperatie niet slechts enkele groepen mag ten goede komen, en dat aan haar niet de arbeidersbeweging ondergeschikt mag worden gemaakt, maar dat zij integendeel een middel moet zijn om de macht van de arbeidersklasse in haar strijd tegen het kapitalisme te vergrooten, aldus ten goede komende aan heel het voor zijn economische bevrijding kampende proletariaat. Besluiten werden echter op dit Congres niet genomen.

Resumeerende kunnen wij ook ten opzichte van den economischen strijd het hoopvolle verschijnsel constateeren, dat de Nederlandsche arbeiders evenals hun broeders in het buitenland, meer en meer tot het inzicht beginnen te komen, dat er een natuurlijke eenheid bestaat tusschen sociaal-democratie en arbeidersbeweging.

* * *

PROPAGANDA EN ORGANISATIE.

Ook ten opzichte der propaganda heeft de partij in het afgelopen jaar een levendige werkzaamheid ontplooid. Tal van openbare en cursusvergaderingen werden door het geheele land gehouden, waarin gewoonlijk onderwerpen werden behandeld in onmiddellijk verband staande met de brandende vraagstukken van den dag. Zoo werden o. a. besproken: *Algemeen Kiesrecht*, *De Transvaal-oorlog*, *De Gemeenteraadsverkiezingen*, *De Leerplicht*, *Het ministerie van sociale langdurigheid*, *De Deensche uitsluiting*, *De Parijsche Commune*, *Christendom en Socialisme*, *De Christelijke Volkspartij*, *De Deutsche Arbeidersbeweging*, *Vakvereeniging en Politiek*, *Het Gemeenteprogram*. Het bezoek der vergaderingen was over het algemeen bevredigend, een gevolg van den wassenden invloed onzer partij en tevens van de juiste tactiek om onderwerpen te kiezen van direct actueelen aard.

In verschillende kwesties die het volksgeweten in beroering brachten, trad de partij op als de kampioen voor het geschonden

recht en voor de humaniteit. In dit opzicht bekleedt de Hogerhuiszaak de eerste plaats. Ook in dit jaar werd de beweging voor revisie van het vonnis der drie gebroeders Hogerhuis weer ijverig voortgezet, maar niettegenstaande de aanneming van de revisiewet in de Tweede Kamer en de besliste en moedige wijze, waarop onze partijgenoot TROELSTRA zelfs zijn vrijheid in de waagschaal stelde, om licht te brengen in deze treurige zaak, heeft de Nederlandsche justitie door allerlei middelen getracht aan deze voor haar zoo lastige kwestie te ontkomen.

Zooals bekend is, had TROELSTRA in een vergadering te Leeuwarden op 31 Juli '98, waarin hij over de Hogerhuiszaak het woord voerde, den officier van justitie aldaar, graaf SCHIMMELPENNINCK, openlijk beschuldigd van moedwillige verkrachting der waarheid in een officieel stuk, om hierdoor de justitie te nopen zich met de herziening van het vonnis tegen de Hogerhuizen bezig te houden.

De Leeuwarder Officier van Justitie diende naar aanleiding hiervan een klacht tegen TROELSTRA in, en 15 Juli '99 diende de zaak voor den Haagschen Rechtbank. De eisch van het O. M. luidde 4 maanden gevangenisstraf, maar op grond van de verklaringen der nieuwe getuigen, die grooten indruk te weeg brachten, ontsloeg de Rechtbank TROELSTRA ten slotte toch van alle rechtsvervolging, aannemende dat hij gehandeld had in het algemeen belang. Onze klassenjustitie was hiermede echter geenszins tevreden en het Hof vernietigde het vonnis van den Haagschen Rechtbank en veroordeelde TROELSTRA tot een maand gevangenisstraf. Tegen deze brutale handeling van de justitie kwam TROELSTRA in cassatie bij den Hoogen Raad, die echter het vonnis van het Hof handhaafde. Om de maat te doen overloopen, werd ook een verzoek van TROELSTRA's vader om gratie voor zijn zoon afgewezen.

Wat de kwestie van de Rijksopvoedingsgestichten betreft, heeft het Partijbestuur in den loop van dit jaar, naar aanleiding van de in deze zaak gemaakte agitatie in een van zijn vergaderingen besloten, een onderzoek in te stellen naar de behandeling waaraan de opvoedelingen in genoemde gestichten blootstaan. Met dit doel werd een commissie benoemd, met het resultaat dat door den secretaris dier commissie, partijgenoot L. M. HERMANS, een brochure is samengesteld, die dezer dagen verschenen is, onder den titel: „Onze Rijksopvoedingsgestichten, resultaten eener particuliere enquête”. Tevens zal de commissie openbare vergaderingen beleggen te Amsterdam en 's Gravenhage bij den aanvang van de beraadslagingen in de Tweede Kamer over de wetsontwerpen betreffende de bescherming van het kind.

Dit jaar heeft ons land ook nog een Vereeniging voor

Volksweerbaarheid gebracht. Onder den schijn als wilde men hierdoor de macht van het militarisme verminderen, zullen wij bij de doorvoering van het denkbeeld van de heeren die zich hiervoor zoo buitengewoon druk maken, achter ons staande leger als aanhangsel ook nog een volksleger krijgen, dat in tijd van nood moet dienst doen den buitenlandschen, en laat ons er direkt bijvoegen ook den binnenlandschen vijand te keer te gaan. Onze partij heeft oogenblikkelijk tegenover dit spelletje stelling genomen en op de verschillende vergaderingen die hier en daar reeds door de vechtlustige heeren werden gehouden, hebben onze partijgenooten, de sociaal-democratische gedachte verkondigd, dat de volkswapening niet bestaat in de handhaving en versterking van het staande leger, maar in zijn opheffing; waardoor het militarisme in den hartader zal worden getroffen.

In onmiddellijk verband met het gesproken woord staat het geschrevene, de propaganda door middel van de *pers*. Op het Congres te Leeuwarden werd het besluit genomen, dat in navolging van de Belgische Arbeiderspartij één en twee cents brochures zouden worden uitgegeven. Dit besluit werd uitgevoerd door de uitgave van de vlugschriftjes: *Weg met de Knutselaars* en *Een woord aan Arbeiders en Democraten*. Bovendien verschenen er dit jaar nog eenige belangrijke brochures, zooals: *Sociale Arbeid in de Gemeenteraden*, *De Hogerhuiszaak in woord en Beeld*, *Socialisme en Literatuur*, door HENRIËTTE ROLAND HOLST, *Coöperatie en Sociaal-democratie*, benevens herdrukken van: *De S. D. A. P., haar Doel en haar Streven*, door P. J. TROELSTRA en *Neemt deel aan den strijd*, door W. P. G. HELSDINGEN. Tevens zag bij H. J. POUTSMA, het eerste nummer van de „Sociale Bibliotheek”, onder redactie van TROELSTRA het licht, inhoudende DR. FERRI's belangrijke studie over: *Socialisme en Wetenschap*, en verschenen bij denzelfden uitgever eenige nummers van *De Plaat*, bestaande uit teekeningen, den strijd der proletariërs betreffende, van de hand van partijgenoot ROLAND HOLST.

Verder beschikt de partij thans over één dagblad, *Het Volk*, een weekblad voor de noordelijke provinciën *De Volksstrijd*, een wetenschappelijk maandblad *De Nieuwe Tijd*, terwijl het literaire tijdschrift van partijgenoot HERMAN HEIJERMANS, *De Jonge Gids*, en het weekblad *De Kroniek* van partijgenoot P. L. TAK, geheel op ons standpunt staan, dus gevoegelijk tot onze pers kunnen worden gerekend.

Wat ons partijorgaan betreft, werd op het vorig Congres een besluit genomen, waarbij het Partijbestuur werd opgedragen in overleg met een Commissie van deskundigen, voorstellen te doen om zoo spoedig mogelijk *De Sociaaldemocraat*, onder veranderden naam, echter met behoud van subtitel, als dagblad te

Amsterdam te doen verschijnen en het redactie- en administratiepersoneel hiervoor aan te vullen of te wijzigen. Aan dit besluit is de overgang van het in den laatsten tijd 3 maal per week verschijnende partijorgaan *De Sociaal-democraat* in het Dagblad *Het Volk* te danken. Het Partijbestuur achtte echter de wijziging ook van den subtitel om verschillende redenen gewenscht, zoodat dit deel van het besluit niet werd uitgevoerd.

Alvorens het Dagblad verscheen, had reeds een wijziging in de redactie van *De Sociaaldemocraat* moeten plaats hebben, doordien onze partijgenoot W. H. Vlieggen door vertrek naar het buitenland de hoofdredactie, die hij sedert 2 jaren met zooveel ijver en toewijding had waargenomen, neerlegde. In zijn plaats trad toen partijgenoot P. J. Troelstra als hoofdredacteur op, en werd de redactie uitgebreid door de tijdelijke aanstelling van partijgenoot B. Reljndorp.

De Commissie voor het Dagblad is in haar werkzaamheid bijzonder gelukkig geweest. Het Partijbestuur kon dan ook met hare medewerking overgaan tot de benoeming der nieuwe functionarissen. Aan de redactie werden benoemd als hoofdredacteur P. J. Troelstra en als redacteurs M. Mendels, J. F. Ankersmit, J. J. de Roode en C. J. A. van Bruggen. De directie kwam in handen van J. A. Fortuijn, terwijl de administratie aan W. P. G. Helsdingen werd opgedragen.

Tengevolge van de verschijning van het Dagblad, waardoor alle krachten zich op het welslagen hiervan moesten concentreeren, werd besloten, de organen van onze partij in de noordelijke provinciën Friesland en Groningen, de weekbladen *Arm Friesland* en *De Strijd* te doen samensmelten. Van af 1 April verschijnt dan ook *De Volksstrijd*, Weekblad voor de Arbeiderspartij, onder gemeenschappelijke redactie van de partijgenooten Melchers te Leeuwarden en Schaper te Groningen.

Omtrent het drukken van het partijorgaan, brochures en overig drukwerk, werd op het Congres te Leeuwarden besloten, dat dit zou geschieden, op een drukkerij die zooveel mogelijk voldoet aan de eischen, welke gesteld zijn op het Congres voor de Grafische vakken. Dit besluit kon wegens de onzekerheid van het tijdstip, waarop het Dagblad zou verschijnen en wie de drukker er van zou worden, niet worden uitgevoerd. Thans nu partijgenoot Masereeuw tot drukker werd benoemd en zijn drukkerij, voldoende aan genoemde eischen, te Amsterdam heeft ingericht, is het bezwaar in dit besluit vervat opgeheven.

Ten slotte rest ons nog mede te deelen dat door het vertrek van partijgenoot Vlieggen naar het buitenland, het noodzakelijk werd een nieuwe voorzitter voor het Partijbestuur te

verkiezen, voor welke functie partijgenoot H. SPIEKMAN werd benoemd. In verband met de samenstelling van het Partijbestuur staat voorts ook nog een besluit van het vorige Congres dat in iedere provincie, waar een afdeeling der S. D. A. P. of een bij de partij aangesloten vereeniging is gevestigd, *en geen lid van het Partijbestuur woonachtig is*, door deze afdeelingen enz. een vertegenwoordiger zou worden aangewezen. Dit besluit werd uitgevoerd voor de provincies Utrecht, Gelderland, Noord-Brabant, Limburg, Zeeland, Drenthe en Overijssel.

Aan het slot van ons overzicht van de belangrijke werkzaamheden onzer partij in het afgelopen partijjaar gekomen, spreken wij den wensch uit, dat in het volgende jaar met denzelfden ijver zal worden gewerkt aan de organisatie en verheffing van het proletariaat. Het nieuwe partijjaar toch zal ons de voorbereidingsarbeid voor de verkiezingen van 1901 brengen. Het zal dus een jaar zijn van strijd, van harden moeielijken strijd, maar hoe meer ijver wij daarbij aan den dag leggen, des te zekerder zal de overwinning en het succes zijn aan de zijde van het roode vaandel.

Leve de internationale sociaaldemocratie!

De Partijsecretaris:

J. G. VAN KUIJKHOF.

Verslag van den Penningmeester over April 1899 tot 1 Jan. 1900.

Bij het uitbrengen van het finantieel verslag onzer partij over het afgelopen jaar, is het misschien niet geheel van belang ontbloot eens voor een oogenblik terug te zien naar het verleden. Niet dat ik van plan ben een relaas te geven van alles, wat door de partij in het afgelopen jaar is gedaan en tot stand gebracht, ook niet om, zoo het een penningmeester betaamt, de luidjes, die niet aan hun verplichting hebben voldaan, een uitbrander te geven, neen, niets van dat alles, de penningmeester is volstrekt niet uit z'n humeur, integendeel, hij is, wat hem maar zelden gebeurt, zeer goed gemutst, en als gij partijgenooten het goed vindt, zal ik ook vertellen, waarom ik zoo goed te spreken ben. Ter zake dus:

Het vorig boekjaar, het eerste van mijn „ambtsbekleeding”, mocht ik met een verslag voor den dag komen, dat aan ontvangsten en uitgaven een cijfer aanwees van f 5930,31, en thans is het mij een voldoening u een staat te kunnen aanbieden, sluitende met een totaalcijfer van f 8633,78⁵, terwijl het eerste een vol jaar betrof, is het laatste slechts van negen maanden, zoodat feitelijk het cijfer bijna is verdubbeld. Dit alleen is bijna voldoende om met blijdschap op den volbrachten arbeid terug te zien en kan wellicht reeds gelden als reden voor mijn goede stemming. Nu eerlijk gezegd, is dat dan ook zoo en zou ik direct kunnen overgaan u den staat aan te bieden, ware het niet, dat er eenige cijfers in voorkwamen, waarvan of liever waarbij ik een enkel woord meen te moeten zeggen.

Vooreerst is het een zeer gunstig teeken, dat de contributiën, die wij in de loopende *negen* maanden mochten ontvangen, f 46.— meer bedragen dan in de *twaalf* maanden daaraan voorafgaande, terwijl de vrijwillige bijdragen het vorig jaar bedroegen f 3919,64, is dat nu f 5406,11. De entrees van de door het partijbestuur gehouden openb. verg. bedroegen het vorige jaar f 72,28, thans f 757,72⁵, alzoo meer dan tienmaal zooveel. Dit wat de ontvangsten betreft.

Nu de uitgaven. Ook hier zal ik maar zoo terloops eenige grepen doen.

De vergaderingen van het partijbestuur hebben juist zooveel gekost als het vorige jaar. Aan de propaganda in de provinciën mochten wij een bedrag van f 545,30⁵ uitgeven; wel hebben wij

niet aan alle aanvragen kunnen voldoen, maar over het algemeen is er ook reden om daaromtrent zoo al niet tevreden, toch ook niet ontstemd te wezen.

De Kiesrechttagitatie en de verkiezingen hebben aan de partijkas gekost de som van f 613.45, dus dit als uitsluitend aan de politieke actie, terwijl wij aan verschillende werkstakingen en uitsluitingen konden uitkeeren de som van f 1385.30, dit uitsluitend voor economische actie, dus ruim het dubbele.

De verschillende op het vorig Congres benoemde Commissies hebben een uitgave gevorderd van f 435.21. Zou dit cijfer er niet iets toe kunnen bijdragen om het gebruik om overal Commissies voor te benoemen zoo niet na te laten, dan toch tot het strict noodzakelijke te beperken?

De belangrijkste post onder de uitgaven is alweer de tegemoetkoming in de exploitatie van het partijorgaan; dit bedroeg in het afgelopen boekjaar nog ongeveer f 150.— meer dan het vorige en nu was het maar drie kwartalen. Doch hiervan is nu door het verschijnen van *Het Volk* de partijkas ontheven. Doordat het nieuwe partijorgaan op eigen fondsen drijft en naar wij hopen en verwachten, spoedig zich kan bedruipen, zullen de gelden, die anders aan het partijorgaan moesten worden besteed, nu gebruikt kunnen worden voor andere doeleinden. Het aftredend partijbestuur meent, dat in de eerste plaats de innerlijke organisatie zal moeten ter hand genomen worden. Bij de uitbreiding die onze partij in den laatsten tijd heeft gekregen en die, naar het zich laat aanzien, ook in de naaste toekomst zal plaats hebben, worden de werkzaamheden van dien aard, dat het niet opgedragen kan worden aan personen die deze werkzaamheden hebben te vervullen naast die van hun beroep. De fondsen die vrij komen door het blad, derhalve gebruikt voor de organisatie.

Een heerlijke tijd breekt aan. Zij, die onze opvolgers zullen zijn, wacht een reuzenwerk. En als wij dan de resultaten van hun werk weer mogen aanschouwen en we zien dat ook in ons land de Sociaal-Democratische Arbeiders-Partij de grootste en machtigste politieke organisatie in den lande is, dan zullen wij bezield zijn met de heerlijke gedachte, dat wij, gegeven hebbende wat wij konden, ook een klein aandeel hebben gehad in den opbouw van dat schoone gebouw, waarin verwezenlijkt zal worden het ideaal waarvoor wij strijden:

De politieke en economische ontvoogding der geheele arbeidende klasse.

Leve de Sociaaldemocratie!

De Partij-Penningmeester,
H. A. MINIEUR.

FINANCIËEL VERSLAG van den Penningm. der Sociaaldemokratische Arbeiderspartij
in Nederland over het boekjaar 1899, vanaf begin April tot 31 December.

STAAT VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN.

ONTVANGSTEN.		UITGAVEN.	
Aan saldo van het vorig boekjaar . . .	f 521.54	Aan vergaderingen van het Partijbestuur f	255.27
„ contributie	- 463.46	„ onkosten v/h Kongres te Leeuwarden .	- 560.80
„ vrijwillige bijdragen v. de partijkas .	- 5406.11	„ bureaunkosten	- 89.99
„ verkoop van diplomaboekjes	- 32.55	„ propaganda	- 545.30 ⁵
„ bijdragen voor het Verkiezingsfonds .	- 71.06	„ kontributiën	- 45.—
„ steunp. v. werkst. en uitgeslotenen .	- 1151.82	„ salarissen	- 462.50
„ steunp. v. werkl. diamantbewerkers .	- 22.50	„ kiesrecht agitatie en verkiezingen .	- 613.45
„ entrée's openbare vergaderingen . .	- 757.72 ⁵	„ werkstakers en uitgeslotenen . . .	- 1385.30
„ opbrengst van collecten	- 101.90	„ restitutie van genoten voorschotten .	- 50.—
„ steunpenning voor <i>Arm Friesland</i> . .	- 50.—	„ voorschot aan den brochurenhandel .	- 175.—
„ diversen	- 55.12	„ restitutie „ „ „	- 128.31 ⁵
Totaal	f 8633.78 ⁵	„ organisatie	- 29.50
		„ inventaris	- 53.61
		„ openbare vergaderingen	- 629.31
		„ subsidies vereenigingen en personen .	- 460.—
		„ subsidie kleine pers	- 212.50
		„ drukwerk	- 273.59
		„ verschillende commissies	- 435.21
		„ tegemoetkoming exploitatie <i>De S.-D.</i> .	- 2029.40
		„ saldo in de kas op 31 December . .	- 199.73 ⁵
		Totaal	f 8633.78 ⁵

H. A. MINEUR.

Nagezien en accoord bevonden door de
Commissie den 25sten Maart 1900.

H. SIEBOLTS.
M. MALLON.
S. LINDEMAN.

FINANCIËEL VERSLAG van den Penningm. der Sociaaldemokratische Arbeiderspartij
in Nederland over het boekjaar 1899, vanaf begin April tot 31 December.

STAAT VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN.

ONTVANGSTEN.		UITGAVEN.	
Aan saldo van het vorig boekjaar . . .	f 521.54	Aan vergaderingen van het Partijbestuur f	255.27
„ contributie	- 463.46	„ onkosten v/h Kongres te Leeuwarden -	560.80
„ vrijwillige bijdragen v. de partijkas -	5406.11	„ bureaunkosten	- 89.99
„ verkoop van diplomaboekjes . . .	- 32.55	„ propaganda	- 545.30 ⁵
„ bijdragen voor het Verkiezingsfonds -	71.06	„ kontributiën	- 45.—
„ steunp. v. werkst. en uitgeslotenen -	1151.82	„ salarissen	- 462.50
„ steunp. v. werkl. diamantbewerkers -	22.50	„ kiesrecht agitatie en verkiezingen .	- 613.45
„ entrée's openbare vergaderingen .	- 757.72 ⁵	„ werkstakers en uitgeslotenen . .	- 1385.30
„ opbrengst van collecten	- 101.90	„ restitutie van genoten voorschotten -	50.—
„ steunpenning voor <i>Arm Friesland</i> .	- 50.—	„ voorschot aan den brochurenhandel -	175.—
„ diversen	- 55.12	„ restitutie „ „ „ -	128.31 ⁵
Totaal f	8633.78 ⁵	„ organisatie	- 29.50
		„ inventaris	- 53.61
		„ openbare vergaderingen	- 629.31
		„ subsidies vereenigingen en personen -	460.—
		„ subsidie kleine pers	- 212.50
		„ drukwerk	- 273.59
		„ verschillende commissies	- 435.21
		„ tegemoetkoming exploitatie <i>De S.-D.</i> -	2029.40
		„ saldo in de kas op 31 December .	- 199.73 ⁵
		Totaal f	8633.78 ⁵

Nagezien en accoord bevonden door de
Commissie den 25sten Maart 1900.

H. SIEBOLTS.
M. MALLON.
S. LINDEMAN.

H. A. MINEUR.

Verslag van den Brochurenhandel,

over het tijdvak van 1 April tot en met 31 December 1899.

Is er door de partijgenooten gedurende dit jaar niet stil gezeten en is de propaganda van het woord krachtig gevoerd, als men de cijfers nagaat van den Partij-boekhandel, dan is er door geschriften meer propaganda gemaakt voor het socialisme dan ooit.

43357 is het respectabel aantal geschriften, dat door de partij onder de menschen is gebracht, in den tijd van negen maanden.

Gedurende dien tijd heeft de exploitatie van den B. H. nog al verandering ondergaan. Vroeger werden slechts de uitgaven der S. D. A. P. zelf verkocht, dit jaar zijn niet minder dan 75 verschillende soorten van brochures en boeken op de arbeidersbeweging betrekking hebbende verhandeld. En zeker is dit mede aanleiding dat het verkocht aantal zoo groot is. En natuurlijk is 't ook dat bij groote keus ieder iets naar zijn gading kan vinden. Verder is het gebleken, dat de uitgave van cents- en tweecents-brochures groot succes heeft gehad en dat het zeer wenschelijk is dat de partij zorgt dat steeds actueele goedkoope geschriftjes worden uitgegeven.

Over de Balans dit. Geheel zuiver zijn de cijfers niet, omdat de rekeningen van twee afnemers niet geheel kloppen, een fout die door gebrek aan tijd niet meer was te herstellen. Verder is het winstcijfer niet geheel juist, doordat de levering van 10.000 brochures: De S. D. A. P. enz., slechts voor een zeer klein deel door den B. H. is betaald en voor het overige door den Partij-penningmeester.

Ten slotte eenige raadgevingen.

Ik wensch het Congres in overweging te geven, om bij de benoeming van een brochuren-handelaar dezen op te dragen voort te gaan op den ingeslagen weg, namelijk in exploitatie te blijven houden ook die uitgaven van particulieren, die voor de arbeidersbeweging van nut kunnen zijn. Ik wensch verder ten sterkste te ontraden om de exploitatie van de bestellingen op te dragen aan de leveranciers der brochures. Dit moet altijd vertraging geven en zal de contrôle zeer moeilijk maken.

W. L. BRUSSE.

BALANS op 31 December 1899 van den Brochurenhandel der S. D. A. P.

Tijduak van 1 April '99, tot en met 31 December 1899.

BEZITTINGEN:	SCHULDEN:
<p>Ontvangsten f 968.59⁵</p> <p>Uitgaven - 954.01</p> <p>Kassaldo f 14.58⁵</p> <p>Te vorderen - 1167.71⁵</p> <p>Inventaris:</p> <p>Brochures f 982.08⁵</p> <p>Meubilair enz. 18.—</p> <p style="text-align: right;">f 1000.08⁵</p> <p style="text-align: right;"><u>f 2182.38⁵</u></p>	<p>Aan leveranciers. f 1067.63⁵</p> <p>„ Partij-Bestuur 125.—</p> <p>Winst*) tot op 31 Dec. '99 . . 989.75</p> <p style="text-align: right;"><u>f 2182.38⁵</u></p>

*) Hierbij inbegrepen de winst van het vorig jaar, ongeveer f 300.—.

Nagezien en accoord bevonden door de contrôle commissie uit de afdeelingen Delft, Den Haag en Gouda der S. D. A. P.

M. MALLON.
H. SIEBOLTZ.
S. LINDEMAN.

W. L. BRUSSE.

Ontvangsten en Uitgaven van „De Sociaaldemokraat”

van 1 April tot 31 December 1899.

ONTVANGSTEN.

Abonnementsgeld.

2e kw. April—Juni. . .	f 1897.27
3e „ Juli—Sept. . .	- 1928.53 ⁵
4e „ Oct.—Dec. . .	- 1835.06
Totaal	f 5660.86 ⁵

Bladverkoop.

2e kw. April—Juni. . .	f 83.96 ⁵
3e „ Juli—Sept. . .	- 88.04 ⁵
4e „ Oct.—Dec. . .	- 77.89 ⁵
Totaal	f 249.90 ⁵

Advertentiën

2e kw. April—Juni. . .	112.49 ⁵
3e „ Juli—Sept. . .	101.76
4e „ Oct.—Dec. . .	- 259.28 ⁵
Totaal	f 473.54

Strijdpennning.

2e kw. April—Juni. . .	f 56.52 ⁵
3e „ Juli—Sept. . .	- 3.80
4e „ Oct.—Dec. . .	- 6.30
Totaal	f 66.35 ⁵

Inningskosten.

2e kw. April—Juni. . .	f 28.95
3e „ Juli—Sept. . .	- 30.90
4e „ Oct.—Dec. . .	- 30.65
Totaal	f 90.50

Diversen.

2e kw. April—Juni. . .	f 400.50
3e „ Juli—Sept. . .	- 900.—
4e „ Oct.—Dec. . .	- 757.86
Totaal	f 2058.36

Totaal ontvangst was dus:

Saldo einde Maart 1899	f 213.85
Aan abonnementsgeld. . .	- 5660.86
„ bladverkoop . . .	- 249.90 ⁵
„ advertentiën . . .	- 473.54
„ strijdpennning . . .	- 66.35 ⁵
„ inningskosten . . .	- 90.50
„ diversen . . .	- 2058.36
Totaal ontvangst	f 8813.37

UITGAVEN.

Redactie.

2e kw. April—Juni. . .	f 727.19 ⁵
3e „ Juli—Sept. . .	- 886.99 ⁵
4e „ Oct.—Dec. . .	- 837.80 ⁵
Totaal	f 2451.99 ⁵

Administratie.

2e kw. April—Juni. . .	f 194.49 ⁵
3e „ Juli—Sept. . .	- 188.91
4e „ Oct.—Dec. . .	- 188.85
Totaal	f 572.25 ⁵

Drukloon.

2e kw. April—Juni. . .	f 1282.91 ⁵
3e „ Juli—Sept. . .	- 1248.27 ⁵
4e „ Oct.—Dec. . .	- 1196.67 ⁵
Totaal	f 3727.86 ⁵

Expeditie.

2e kw. April—Juni. . .	f 542.88 ⁵
3e „ Juli—Sept. . .	- 555.05
4e „ Oct.—Dec. . .	- 493.65 ⁵
Totaal	f 1591.59

Inningskosten.

2e kw. April—Juni. . .	- 38.23
3e „ Juli—Sept. . .	- 40.36 ⁵
4e „ Oct.—Dec. . .	- 44.28 ⁵
Totaal	f 122.88

Diversen.

2e kw. April—Juni. . .	2.94
3e „ Juli—Sept. . .	- 1.05
4e „ Oct.—Dec. . .	—
Totaal	f 3.99

Totaal uitgaaf was dus:

Aan redaktiekosten . . .	f 2451.99 ⁵
„ administratie . . .	- 572.25 ⁵
„ drukloon . . .	- 3727.86 ⁵
„ expeditie . . .	- 1591.59
„ inningskosten . . .	- 122.88
„ diversen . . .	- 3.99
Totaal	f 8470.57 ⁵

Totaal ontvangst . . . f 8813.37

„ uitgaaf . . . - 8470.57 ⁵

Saldo op 31 December f 342.79 ⁵